
Demografske
perspektive
društveno-
-gospodarskog
razvoja

Na temelju dosadašnjih trendova i procesa u razvoju stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije* može se s prilično sigurnosti predvidjeti i njezin daljnji demografski razvoj. Doduše, srbijanska oružana agresija umnogome je potaknula i ubrzala nepovoljne demografske i društveno-gospodarske procese pa je time i značajno poremetila, premda sve negativnije, ali ipak relativno stabilne populacijske tokove. Koliko će vremena trebati da se barem djelomično uklone demografske posljedice rata i da demografski razvoj ovoga prostora ponovno poprimi mirnodopska obilježja, ne može se sasvim pouzdano tvrditi. Stoga se, pri vrednovanju budućih populacijskih kretanja, mora još uvijek voditi računa i o mnogim aspektima demografskog razvoja koji su posljedica rata, naročito kada su u pitanju ratne i druge migracije stanovništva.

Sadašnja demografska slika *Vukovarsko-srijemske županije* je oslikana tamnim, gotovo crnim tonovima, o čemu su svjedočila prethodna poglavlja. *Ukupna i prirodna depopulacija, demografsko starenje te sve izraženija urbano-ruralna polarizacija naseljenosti, ključni su dugoročni negativni demografski procesi u ovoj županiji.* Oni su zahvatili najveći broj naselja u županiji te su se proširili na gotovo cijelo županijsko područje. Možemo li uopće pretpostaviti da će u narednim razdobljima tamna demografska slika *Vukovarsko-srijemske županije* poprimiti svjetlija obilježja ili je razložnije predvidjeti daljnje demografsko nazadovanje ovoga kraja?

Odgovor na ovo pitanje/dilemu nije posve jednostavno. Naime, suvremeni dinamično-strukturni procesi u razvoju stanovništva ove županije ne daju puno razloga za optimizam, ali ovaj prostor i dalje ima relativno veće prednosti i mogućnosti za naseljavanje u odnosu na neka druga hrvatska područja što bi u smislu demografske revitalizacije trebalo što prije i što cjelovitije iskoristiti. U tom se kontekstu pozitivna i poticajna uloga državnih institucija i lokalne uprave nameće nezamjenjivom. Naime, mogućno-

Tablica 45.
 Indikatori demografske
 ugroženosti naselja
 Vukovarsko-srijemske županije
 prema rezultatima popisa
 2001. godine

sti cjelovite gospodarske obnove i revitalizacije *Vukovarsko-srijemske županije* nakon rata i okupacije s postojećim demografskim resursima, tj. ljudskim kapitalom, u velikoj su mjeri upitne. S druge pak strane, trenutna gospodarska slika županije, determinirana u značajnoj mjeri i teškim materijalnim posljedicama srbijanske oružane agresije, ne pruža još uvijek previše gospodarske atraktivnosti, a time i ne daje poticaja jačanju ekonomsko-imigracijskog karaktera kraja, kojega je on imao većim dijelom prošloga stoljeća.

Naselje	Indeks promjene broja stanovnika 1991.–2001.	Indeks starenja 2001.	Tip dobnog sastava 2001.	Tip naselja (prema veličini)
Andrijaševci	104,3	55,4	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Antin	82,5	52,4	kasna mladost	malo naselje
Apševci	82,9	79,6	starost	sitno naselje
Cerić	93,4	57,8	starost	srednje naselje
Donje Novo Selo	100,0	64,5	kasna mladost	malo naselje
Đeletovci	80,7	59,4	kasna mladost	malo naselje
Gaboš	82,2	128,7	duboka starost	malo naselje
Ilača	81,4	62,0	kasna mladost	srednje naselje
Ivankovo	105,4	47,5	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Jarmina	99,9	51,2	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Karadžićevo	58,2	221,6	izrazito duboka starost	sitno naselje
Komletinci	93,2	69,0	kasna mladost	veliko naselje
Korog	69,7	123,7	duboka starost	malo naselje
Lipovac	88,2	85,9	starost	srednje naselje
Marinci	82,1	59,6	kasna mladost	malo naselje
Markušica	84,6	129,4	duboka starost	srednje naselje
Mirkovci	82,7	85,5	starost	izrazito veliko naselje
Mlaka Antinska	69,8	87,0	starost	sitno naselje
Nijemci	87,7	92,5	starost	veliko naselje
Novi Jankovci	79,7	90,5	duboka starost	srednje naselje
Novi Mikanovci	85,9	71,4	starost	malo naselje
Nuštar	88,4	66,3	starost	izrazito veliko naselje
Orolik	66,9	144,6	duboka starost	malo naselje
Ostrovo	86,0	118,5	duboka starost	malo naselje
Otok	99,5	60,8	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Podgrađe	89,0	106,2	duboka starost	sitno naselje
Podrinje	93,7	101,5	duboka starost	sitno naselje
Privlaka	107,9	70,7	starost	izrazito veliko naselje
Prkovci	103,6	52,1	kasna mladost	malo naselje
Retkovci	103,4	58,6	kasna mladost	srednje naselje

Naselje	Indeks promjene broja stanovnika 1991.-2001.	Indeks starenja 2001.	Tip dobnog sastava 2001.	Tip naselja (prema veličini)
Rokovci	106,6	47,5	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Slakovci	80,6	100,0	duboka starost	srednje naselje
Srijemske Laze	70,6	196,5	izrazito duboka starost	malo naselje
Stari Jankovci	85,7	61,9	starost	veliko naselje
Stari Mikanovci	103,8	74,7	starost	izrazito veliko naselje
Banovci	73,4	238,2	izrazito duboka starost	sitno naselje
Tordinci	82,2	69,0	starost	malo naselje
Vinkovački Banovci	76,1	125,6	duboka starost	sitno naselje
Vinkovci	94,0	64,8	izrazito duboka starost	izrazito veliko naselje
Vođinci	100,7	46,8	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Bapska	80,8	91,3	starost	srednje naselje
Berak	51,4	102,5	starost	sitno naselje
Bobota	87,8	101,3	duboka starost	veliko naselje
Bogdanovci	72,1	65,7	starost	malo naselje
Bokšić	67,9	130,6	duboka starost	sitno naselje
Borovo	83,2	91,7	starost	izrazito veliko naselje
Bršadin	80,2	100,9	duboka starost	veliko naselje
Čakovci	62,6	161,8	izrazito duboka starost	sitno naselje
Ćelije	94,5	58,7	starost	sitno naselje
Grabovo	77,6	46,5	na pragu starosti	sitno naselje
Ilok	87,0	83,8	starost	izrazito veliko naselje
Lipovača	73,4	72,8	starost	sitno naselje
Lovas	69,4	130,2	duboka starost	srednje naselje
Ludvinci	84,7	110,7	duboka starost	sitno naselje
Mikluševci	72,2	136,9	duboka starost	sitno naselje
Mohovo	88,1	101,3	starost	sitno naselje
Negoslavci	87,2	104,1	duboka starost	srednje naselje
Opatovac	74,9	105,8	duboka starost	sitno naselje
Pačetin	78,5	157,8	duboka starost	malo naselje
Petrovci	76,6	124,9	duboka starost	malo naselje
Sotin	73,2	112,4	starost	malo naselje
Svinjarevci	75,2	74,9	starost	malo naselje
Šarengrad	83,4	146,1	duboka starost	malo naselje
Tompojevci	80,2	116,5	duboka starost	sitno naselje
Tovarnik	77,5	74,2	starost	izrazito veliko naselje
Trpinja	84,6	121,5	duboka starost	veliko naselje
Vera	90,6	124,8	duboka starost	malo naselje
Vukovar	67,5	106,3	starost	izrazito veliko naselje

Naselje	Indeks promjene broja stanovnika 1991.-2001.	Indeks starenja 2001.	Tip dobnog sastava 2001.	Tip naselja (prema veličini)
Babina Greda	101,4	66,3	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Bošnjaci	105,1	73,9	starost	izrazito veliko naselje
Cerna	100,8	58,9	kasna mladost	izrazito veliko naselje
Drenovci	110,7	79,3	starost	izrazito veliko naselje
Đurići	91,5	153,1	izrazito duboka starost	sitno naselje
Gradište	102,6	72,6	starost	izrazito veliko naselje
Gunja	97,2	73,7	starost	izrazito veliko naselje
Podgajci Posavski	103,3	74,0	starost	veliko naselje
Raćinovci	98,6	111,2	duboka starost	malo naselje
Rajevo Selo	95,3	92,6	duboka starost	srednje naselje
Soljani	90,9	89,2	starost	veliko naselje
Strošinci	96,0	77,4	starost	malo naselje
Šiškovci	134,6	41,6	kasna mladost	malo naselje
Štitar	104,8	57,0	starost	izrazito veliko naselje
Vrbanja	94,1	89,1	starost	izrazito veliko naselje
Županja	115,3	56,9	starost	izrazito veliko naselje

U cjelini uzevši, i u narednom se razdoblju u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* može očekivati ***nastavak depopulacijskih procesa***. Doduše, proces ukupne depopulacije stanovništva ove županije (smanjenja stanovništva) vjerojatno neće biti toliko naglašen kao u posljednjem međupopisnom razdoblju, ali je više nego izvjesno da će prostorno biti produbljeniji i rašireniji. S obzirom na prevladavajuće odrednice suvremenog kretanja broja stanovnika *Vukovarsko-srijemske županije* (ratni demografski gubitci, prisilne migracije i slično) vrlo je teško projicirati daljnje kretanje njezinoga stanovništva. Još je uvijek nepoznato hoće li i u kojoj mjeri do narednog popisa stanovništva 2011. godine biti ublažene demografske posljedice rata, tj. uklonjene ne-regularne odrednice razvoja stanovništva.

Tek ilustracije radi izvršena je projekcija broja stanovnika *Vukovarsko-srijemske županije* 2011. godine, i to: *metodom linearne ekstrapolacije* na temelju stopa kretanja rezidencijalnog ili boravećeg stanovništva u razdoblju 1991.-2001. godine te *metodom trenda* na temelju promjene ukupnoga broja stanovnika u razdoblju 1981.-2001. godine. Primjenom matematičke metode linearne ekstrapolacije dobiven je broj stanovnika ove županije 2011. godine od 158 758 osoba što u odnosu na "de facto" broj stanovnika 1991. godine predstavlja smanjenje od 15%. Riječ je, najvjerojatnije, o precijenjenom smanjenju. Mnogo se realnijom čini pretpostavka o broju stanovnika dobivena metodom tren-

da. U tom je slučaju izračunato da bi u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* 2011. godine živjelo 200 697 stanovnika što u odnosu na 1991. godinu predstavlja pad broja stanovnika od 2%.

Nastavak procesa prostorne koncentracije naseljenosti u manjem broju naselja, naročito gradskih, realna je perspektiva razvoja stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije*. Naslijeđena naseljska struktura doživjet će značajne promjene. Pritom su osobito ugrožena naselja s malim brojem stanovnika.

Indikatori demografske ugroženosti naselja ovoga kraja (indeks promjene broja stanovnika, indeks starenja, tip dobnog sastava i veličina naselja) jasno upozoravaju na činjenicu da su naselja do 500 stanovnika u vrlo nepovoljnom demografskom položaju, a nekima zbog vrlo lošeg dobnog sastava stanovništva (duboka starost i izrazito duboka starost) prijeti i izumiranje. U tom kontekstu naročito treba izdvojiti nekoliko naselja: Karadžičevo (pad broja stanovnika 1991.–2001. od 41,8%, indeks starenja 221,6, izrazito duboka starost), Banovci (pad broja stanovnika 1991.–2001. od 26,6%, indeks starenja 238,2, izrazito duboka starost), Čakovci (pad broja stanovnika 1991.–2001. od 37,4%, indeks starenja 161,8, izrazito duboka starost), Srijemske Laze (pad broja stanovnika 1991.–2001. od 29,4%, indeks starenja 196,5, izrazito duboka starost) i Đurići (pad broja stanovnika 1991.–2001. od 8,5%, indeks starenja 153,1, izrazito duboka starost). Njima valja pridružiti i naselja s dubokom starosti kao tipom dobnog sastava stanovništva jer ona u bitnome određuje mogućnosti njihova daljnjeg demografskog razvoja: Gaboš, Korog, Markušica, Novi Jankovci, Orolik, Ostrovo, Podgrađe, Podrinje, Slavkovci, Vinkovački Banovci, Bobota, Bokšić, Lovas, Ludvinci, Mikluševci, Negoslavci, Opatovac, Pačetin, Petrovci, Šarengrad, Tompojevci, Trpinja, Vera, Račinovci i Rajevo Selo.

Demografski su u najpovoljnijem položaju naselja s više od 2 000 stanovnika jer ona imaju u prosjeku mlađu dobnu strukturu i niži indeks starenja, a neka su od tih naselja između 1991. i 2001. godine zabilježila i porast stanovništva. U tom smislu najpovoljniju demografsku "krvnu sliku" imaju naselja: Andrijaševci (porast broja stanovnika 1991.–2001. od 4,3%, indeks starenja 55,4, kasna mladost), Ivankovo (porast broja stanovnika 1991.–2001. od 5,4%, indeks starenja 47,5, kasna mladost), Prkovci (porast broja stanovnika 1991.–2001. od 3,6%, indeks starenja 52,1, kasna mladost), Retkovci (porast broja stanovnika 1991.–2001. od 3,4%, indeks starenja 58,6, kasna mladost), Rokovci (porast broja stanovnika 1991.–2001. od 6,6%, indeks starenja 47,5, kasna mladost), Babina Greda (porast broja stanovni-

ka 1991.-2001. od 1,4%, indeks starenja 66,3, kasna mladost) i Šiškovci (porast broja stanovnika 1991.-2001. od 34,6%, indeks starenja 41,6, kasna mladost). S izuzetkom Šiškovaca, sva navedena naselja prema veličini ulaze u skupinu izrazito velikih naselja *Vukovarsko-srijemske županije*.

Relativno nepovoljne demografske perspektive *Vukovarsko-srijemske županije* zorno otkriva i komparativna analiza kretanja stanovništva na razini naselja između 1991. i 2001. godine prema tipovima dobnog sastava. Naime, kasnu mladost kao razmjerno povoljan tip dobnog sastava imalo je 2001. godine samo 17 naselja u županiji (20,2%). U njima je živjelo ukupno 38 604 stanovnika ili 18,9% stanovništva županije. U odnosu na 1991. godinu zabilježen je porast stanovništva od svega 0,1%. Starost kao tip dobnog sastava imalo je 2001. godine 35 naselja *Vukovarsko-srijemske županije* (41,7%). U njima je živio 142 821 stanovnik ili čak 69,7% ukupnog stanovništva županije. U odnosu na 1991. godinu ostvarena je ukupna depopulacija od 12,5%. Još nepovoljnijim tipom dobne strukture (duboka starost) 2001. godine bilo je zahvaćeno nešto manje naselja – 26 ili 31,0% od ukupnog broja naselja u županiji. U njima je živjelo 21 435 stanovnika ili 10,5% ukupnog stanovništva ovoga kraja. U odnosu na 1991. godinu ukupna depopulacija je iznosila 17,8%. Pet naselja (6,0%) *Vukovarsko-srijemske županije* imalo je 2001. godine izrazito duboku starost kao najnepovoljniji tip dobnog sastava stanovništva. Ukupna depopulacija je u njima između 1991. i 2001. godine iznosila 29,3%. Sva naselja s dubokom i izrazito dubokom starosti te većina naselja sa starosti kao tipom dobnog sastava stanovništva, imala su između 1991. i 2001. godine smanjenje broja stanovnika, kao i visoki indeks starenja, što u dugoročnom smislu jasno indicira njihovu nepovoljnu demografsku budućnost. Imamo li neprestano na umu neospornu funkcionalnu povezanost društveno-gospodarske (ne)razvijenosti i dosegnutog stupnja depopulacije, ne preostaje nam ništa drugo nego zaključiti da većina naselja *Vukovarsko-srijemske županije* vrlo brzo neće moći ispuniti demografske “kriterije” vlastitog i uspješnog razvitka. Pače, ukupna i prirodna depopulacija te sve nepovoljnije demografske strukture (napose dobo-spolne i ekonomska) prije će biti uteg negoli poluga njihovom daljnjem društvenom, gospodarskom i demografskom razvoju. Razvidno je da se u takvom kontekstu trebaju “prepoznati” naselja koja s obzirom na svoj demografski i ljudski kapital mogu postati nositeljem razvoja. To su, prije svega, naselja s većim brojem stanovnika (iznad 2 000), relativno mlađom dobnom strukturom (kasna mladost i starost kao tip dobnog sastava) te povoljnim po-

ložajem na najvažnijim prometno-gospodarskim osovina-
 ma razvoja *Vukovarsko-srijemske županije*, napose uz promet-
 ne pravce koji se oslanjaju na koridor V/c.

Međutim, puno je optimizma i dugoročnih ulaganja
 potrebno za ostvarenje tih očekivanja, napose imamo li na
 umu da četiri naselja s najvećim brojem stanovnika u žu-
 paniji, a ujedno i naselja s najznačajnijim gospodarskim
 aktivnostima i centralnim funkcijama, imaju sve lošiju de-
 mografsku sliku. Tako su između 1991. i 2001. godine
 Vinkovci zabilježili ukupnu depopulaciju od 6,0%, Vuko-
 var od 32,5% (izrazito najnepovoljnije demografsko kre-
 tanje između 1991. i 2001. godine) te Ilok od 13,0%; jedi-
 no je Županja ostvarila demografski rast od 15,3%. Prema
 rezultatima popisa 2001. godine sva su četiri naselja imala
 indeks starenja veći od granične vrijednosti koja omeđuje
 mladu od stare populacije – Vinkovci 64,8, Vukovar čak
 106,3, Ilok 83,8 i Županja 56,9, ali i starost kao tip dob-
 nog sastava stanovništva. Drugim riječima, mogu li naj-
 veća i najvažnija naselja u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* u
 narednim razdobljima, uopće biti stvarnim nositeljima dru-
 štenog, gospodarskog i demografskog razvitka? Premda je
 ovako izrazito pesimistična pretpostavka demografski ute-
 meljena, ipak to ne može biti izgovorom za nekontrolira-
 no prepuštanje stihiji. Treba učiniti sve kako bi se, barem
 u prvoj fazi usporili i zaustavili negativni trendovi, a u
 drugoj fazi učinio korak naprijed te potaknuli pozitivni
 procesi u kretanju broja stanovnika i razvoju struktura sta-
 novništva. U tom je kontekstu *uloga države i njezine
 snažnije, osmišljenije i nadasve sustavnije poticajne po-
 pulacijske politike za demografskom i gospodarskom revi-
 talizacijom ovoga prostora zapravo nezamjenjiva.*

Tip dobnog sastava	Broj stan. 1991.	Broj stan. 2001.	% 1991.	% 2001.	Indeks promjene broja stanovnika
Kasna mladost	38570	38604	16,7	18,9	100,1
Na pragu starosti	192	149	0,1	0,1	77,6
Starost	163201	142821	70,6	69,7	87,5
Duboka starost	26084	21435	11,3	10,5	82,2
Izrazito duboka starosti	3194	2257	1,4	1,1	70,7

Tablica 46.
 Stanovništvo Vukovarsko-
 -srijemske županije prema tipu
 dobnog sastava 1991. i 2001.
 godine

Na čemu bi trebala počivati društveno-gospodarska, a
 time i demografska revitalizacija *Vukovarsko-srijemske župa-
 nije*? Prije svega, na postizanju općeg ili što šireg konsenzu-
 sa o tome da se ukupan razvitak županije ne može odvijati
 u uvjetima sve nepovoljnijih demografskih trendova, pro-

cesa i struktura jer se jedino na ljudskom kapitalu može temeljiti svekoliki pa i gospodarski razvoj. Ljudi su nositelji i jedini aktivni sudionici u društveno-gospodarskom razvoju. Nepovoljni demografski procesi su nepremostiva prepreka, a ne čimbenik napretka. Jasno je da se poboljšanje demografske “krvne” slike ne može očekivati u uvjetima socijalne krize i gospodarske regresije, koje nisu posljedica samo demografskih nego i brojnih “vanjskih” odrednica razvoja, pri čemu posebno treba apostrofirati negativan utjecaj srbijanske oružane agresije na Hrvatsku. Stoga, demografska revitalizacija i gospodarski napredak *Vukovarsko-srijemske županije* moraju ići “ruku pod ruku”, a nikako svaki svojim putem, nepovezano i nekoordinirano. U tom kontekstu se pitanje ravnomjernijeg prostornog, demografskog i društveno-gospodarskog razvitka nameće važnim strateškim prioritetom jer su ruralni prostori *Vukovarsko-srijemske županije* u demografskom smislu sve napušteniji, a u gospodarskom smislu sve zapušteniji. Stoga se nameće potreba što žurnije, cjelovitije i organiziranije demografske i društveno-gospodarske revitalizacije upravo ruralnih naselja u županiji, kako bi se što prije i uspješnije iskoristili njihovi, doduše, sve skromniji, ali ipak kakvi-takvi, demografski i ljudski potencijali. S obzirom da je slaba prometna i funkcionalno-gospodarska povezanost ruralnih naselja s centralnim urbanim naseljem prevladavajući čimbenik negativnih demografskih procesa i glavna kočnica moguće revitalizacije (Šterc, 1992.), nameće se potreba uspostavljanja čvršćih veza između urbanih središta i njihove, kako bliske tako i udaljenije, ruralne okolice kao prvi korak demografske obnove i društveno-gospodarske revitalizacije.

Dio mogućih rješenja ponudio je još 1996. godine *Nacionalni program demografskog razvitka*, usvojen od Sabora Republike Hrvatske koji, na žalost, nikada nije zaživio u punom smislu te riječi. Parcijalna provedba mjera populacijske politike, i to u vrlo kratkom razdoblju (svega nekoliko godina), nije rezultirala zadovoljavajućim učincima. Međutim, temeljna teorijska i stvarna polazišta poticajne populacijske politike, navedena u toj strategiji i dalje su dobra osnova za osmišljavanje i provedbu onih mjera populacijske politike koje trebaju osigurati porast nataliteta, zaustavljanje iseljavanja, ravnomjerniji regionalni razvoj naseljenosti i uspostavljanje prijeko potrebne ravnoteže između demografskih i društveno-gospodarskih htijenja i potreba. U tom kontekstu valja napomenuti da je gotovo cijela *Vukovarsko-srijemska županija*, prema Nacionalnom programu demografskog razvitka, bila uključena u *ruralno područje strateške važnosti*, u kojemu je potrebno primjenjivati posebne poticajne mjere da bi se zaustavilo iseljavanje, odnosno usmjeravalo doseljavanje.

Želeći otkloniti posljedice rata, osigurati brži povratak stanovništva, poticati demografski i gospodarskih napredak te postići ravnomjerniji regionalni razvoj hrvatske države, Hrvatski Sabor je donio *Zakon o područjima posebne državne skrbi* (NN 26/2003.). Njime je područje posebne državne skrbi (u daljnjem tekstu PPDS) podijeljeno u tri skupine. Prva i druga skupina određene su s obzirom na stanje okupiranosti i posljedica srbijanske oružane agresije, dok je treća skupina određena prema kriteriju ekonomske (ne)razvijenosti, kriteriju strukturnih poteškoća, demografskom kriteriju i posebnom kriteriju. Prvoj skupini PPDS na području *Vukovarsko-srijemske županije* pripadaju gradovi Ilok i Vukovar te *općine*: Bogdanovci, Borovo, Lovas, Markušica, Negoslavci, Nijemci, Nuštar, Stari Jankovci, Tompojevci, Tordinci, Tovarnik i Trpinja, kao i naselje Mirkovci u *gradu* Vinkovcima.

Odabrani indikatori demografskog razvoja između naselja na PPDS-u i ostalih naselja u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* pokazuju značajnu diferenciranost i bitno nepovoljniju demografsku sliku naselja koja pripadaju PPDS-u. Između 1991. i 2001. godine broj stanovnika na PPDS-u je smanjen za čak 23,8% dok je stanovništvo ostalih naselja povećano za 0,8%. Premda je ukupno stanovništvo ove županije zahvaćeno procesom starenja, ono je daleko izraženije na PPDS-u nego u drugim dijelovima županije, što – među ostalim – potvrđuju različiti indeksi starenja, kao i tip dobnog sastava stanovništva. Indeks starenja u naseljima na PPDS-u iznosio je 2001. godine 96,2 (57,7 1991.), a u ostalim naseljima 64,3 (50,8 1991.). Stanovništvo PPDS-a karakterizira duboka starost, a stanovništvo ostalih naselja županije starost kao tip dobnog sastava stanovništva.

Poticajnim mjerama za naseljavanje i razvitak PPDS-a hrvatska država želi “poticati povratak i ostanak stanovništva koje je prebivalo na područjima posebne državne skrbi prije Domovinskog rata te naseljavanje državljana Republike Hrvatske svih djelatnosti i zanimanja koji mogu pridonijeti gospodarskom i društvenom razvoju područja posebne državne skrbi.” (NN 26/2003.) U tom su kontekstu posebno apostrofirane mjere iz domene dodjela kuća, stanova, građevinskog zemljišta i materijala, poreznih povlastica, naknada za iskorištavanje mineralnih sirovina te povrata privremeno preuzete imovine.

Međutim, sasvim je jasno da poticajne mjere iz kompleksa populacijsko-obiteljske i gospodarske politike zahvaćaju mnogo šire i složenije područje. Općenito uzevši, gospodarska razvojna politika mora počivati na unapređenju vrednovanja i valorizacije autohtonih prirodnih re-

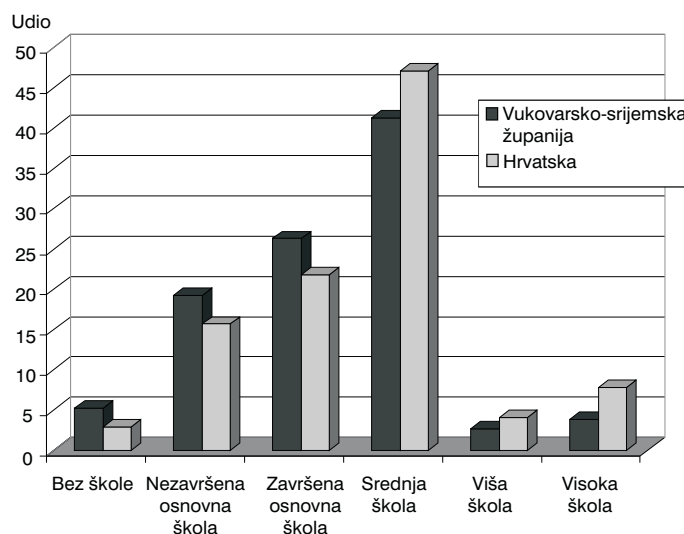
sursa u *Vukovarsko-srijemskoj županiji*. Potonje se, ponajprije, odnosi na tehničko-tehnološki i organizacijski osuvremenjenu poljoprivrednu proizvodnju, prilagođenu u svakom smislu tržišnom načinu proizvodnje i poslovanja, kako bi ona i troškovima i kvalitetom bila što konkurentnija europskom i svjetskom tržištu, napose u kontekstu hrvatsko-europskih integracijskih procesa. S. Šterc ističe da se poljoprivrednom razvoju “mora u globalnoj politici razvoja, investiranja i kreditiranja dati objektivno značenje.” (Šterc, 1992., 154.) Osim toga, nužno je u svakom smislu rad i život na selu učiniti kvalitetnim i nadasve atraktivnim, što bi trebalo zaustaviti odljev, a potaknuti priljev stanovništva. U tom kontekstu, S. Šterc – među ostalim – ističe da “radnika na selu treba uključiti u društvena, politička, pa i kulturna zbivanja”, da “rješenje zdravstvenog i mirovinskog osiguranja moraju biti ključna rješenja aktivne ruralne politike”, da bi poljoprivredne “udruge i ustanove trebale biti nositelji inovacija i glavni stimulans intenzivnije proizvodnje”, da “zbivanja na selu moraju imati odgovarajuće mjesto u informiranju cjelokupne društvene zajednice” (Šterc, 1992., 154.).

Gospodarska orijentacija županije na visokoproduktivnu i tržišno usmjerenu proizvodnju i usluge iz domene primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora djelatnosti neprijeporni je i nezamjenjivi njezin strateški razvojni prioritet. Preduvjeti za njegovo ispunjenje leže ne samo u kvantitativnom nego i u kvalitativnom poboljšanju demografske slike *Vukovarsko-srijemske županije*.

Tablica 47.
 Odabrani demografski pokazatelji naselja na PPDS-u i ostalih naselja Vukovarsko-srijemske županije prema popisu 1991. i 2001. godine

	Godina	Naselja na PPDS	Ostala naselja	Ukupno
Promjena broja stanovnika	1991.	115016	116225	231241
	2001.	87645	117123	204768
	Indeks	76,2	100,8	88,6
Indeks starenja	1991.	57,7	50,8	54,1
	2001.	96,2	64,3	76,5
	Indeks	166,7	126,6	141,4
Koeficijent mladosti (%)	1991.	27,0	30,1	28,6
	2001.	23,5	28,6	26,4
Koeficijent starosti (%)	1991.	15,6	15,3	15,4
	2001.	22,6	18,4	20,2
Udjel u ukupnom stanovništvu	1991.	49,7	50,3	100
	2001.	42,8	57,2	100
Tip dobnog sastava	1991.	starost	kasna mladost	starost
	2001.	duboka starost	starost	starost

Sustavna istraživanja čimbenika demografskih kretanja u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* trebaju biti važnim polazištem u osmišljavanju i provođenju mjera aktivne populacijske i razvojne gospodarske politike. U tom su kontekstu vrlo ilustrativni podatci dobiveni anketnim istraživanjem odrednica nataliteta/fertiliteta u Hrvatskoj, koje je provedeno na uzorku od tisuću udanih žena s djecom u dobi od 20 do 35 godine života na razini cijele zemlje. (Akrap i sur., 2003.) Prema navedenom istraživanju, na području hrvatskoga Podunavlja (koje obuhvaća *Vukovarsko-srijemsku* i *Osječko-baranjsku županiju*), važnim i vrlo važnim čimbenikom koji utječu na planiranje broja djece ispitanice su smatrale: ekonomsku krizu i nezaposlenost (98,7%), financijski trošak podizanja djece (92,9%), loše stambene uvjete (94,2%), osjećaj nesigurnosti (82,6%), strah od budućnosti (80,7%) itd. Sukladno navedenom ispitanice su posebno istaknule važnost porodijskih dopusta ženama, boljih vrtića za djecu, smanjenja poreza na dohodak za ljude s uzdržavanom djecom, značajnog smanjenja troškova obrazovanja za djecu, boljih stambenih uvjeta za obitelji s djecom, dnevnih boravaka za djecu školske dobi, fleksibilnog radnog vremena za roditelje s manjom djecom, boljih prilagodbi radnog vremena za roditelje s djecom i slično.

Graf 20.
 Struktura stanovništva
 Hrvatske i Vukovarsko-
 -srijemske županije prema
 naobrazbi 2001. godine

Jedan od ključnih socio-demografskih čimbenika društveno-gospodarskog napretka *Vukovarsko-srijemske županije* jest obrazovna struktura njezinoga stanovništva. U cjelini uzevši, *stanovništvo ove županije karakterizira relativno niska obrazovanost*, naročito promatramo li njezina strukturna obilježja u odnosu na hrvatski državni prosjek. Od ukupnog broja stanovnika u županiji starijih od 15 godina

(165 409), 5,3% je bez škole, 5,6% ima završeno do 3. razreda osnovne škole, 13,7% od 4. do 7. razreda, 26,3% ima završenu osnovnu školu, 41,3% srednju školu, 2,7% višu školu ili stručni studij te 3,9% ima završen fakultet, umjetničku akademiju i sveučilišni studij.⁹⁰ U odnosu na Hrvatsku u cijelosti osobito je zabrinjavajući niži udjel osoba sa završenom srednjom (RH 47,1%) te višom i visokom školom (RH 7,8%; VSŽ 3,9%). *Manjak visokoobrazovanog stanovništva može biti značajnim ograničavajućim čimbenikom daljnjeg društveno-gospodarskog razvitka Vukovarsko-srijemske županije.* U tom se kontekstu nameće potreba za aktivnom i selektivnom useljeničkom politikom, putem koje bi se poticao dolazak stručnjaka i visoko-obrazovanog stanovništva “sa strane”, ali i povratak “domaćeg” stanovništva raseljenog diljem Hrvatske.